

LADISLAV FUKS (1923 - 1994)

PAN THEODOR MUNDSTOCK (1963)

Fuks, L.: Pan Theodor Mundstock, nakladatelství Odeon, Praha, 2005, čtvrté vydání.

V následujících několika minutách bych vám chtěl představit knížku Pan Theodor Mundstock, vůbec první dílo Ladislava Fukse. Nejprve však pár slov k samotnému autorovi, jehož život byl stejně zvláštní a ponurý, jako život hlavního hrdiny této knížky. Ladislav Fuks se narodil v Praze roku 1923 do rodiny policejního úředníka. Oba jeho rodiče byli chladní, autor si z mládí odnesl vesměs rozporuplné vzpomínky. Častým tématem Fuksových děl byly osudy židovského obyvatelstva v době nacistické okupace. S tímto problémem se setkal již na gymnáziu, ačkoliv sám nebyl židovského původu, situaci svých spolužáků, odváděných do koncentračních táborů, si dovedl představit, neboť on sám byl také ohrožen, a to díky své sexuální orientaci.

Ladislav Fuks vystudoval psychologii a dějiny umění na Filosofické Fakultě KU v Praze. V šedesátých letech se vynořil jako úplně nový spisovatel. Přišel s nešťastným příběhem pana Theodora Mundstocka, a měl s ním štěstí. Kniha byla totiž vydána v době, kdy se pozornost znovu obracela k zapomínanému holocaustu. Lidské osudy, které byly zpočátku zobrazované přímou dokumentární tvorbou, byly nyní řešeny spíše z morálního, psychologického či filosofického hlediska.

Děj knížky je situován do Prahy, odehrává se na konci roku 1941. Příběh pana Theodora Mundstocka je velmi zvláštní. Pan Mundstock byl zaměstnán ve firmě obchodující s konopím, provazy a nitěmi. Byl to vcelku průměrný člověk, ovšem dočista ho změnila německá okupace. Hrůzné vzpomínky v něm zanechal brutální zásah nacistů ve firmě, ve které pracoval. Nakonec mu úřady přikázaly uklízet ulice, stejně tak jako mnoha jiným židům. Hned v úvodu autor čtenáře seznamuje se stínem Monem. Ano, Mon byl stín pana Mundstocka, který jednal jako lidská bytost, byl odštěpenou částí Mundstockova nitra. Pan Mundstock se mu zpovídal ze svých myšlenek, prožitků a představ, kterých se nejvíce obával. Avšak Mon vždy rozbil v panu Mundstockovi i ten poslední záblesk naděje či optimismu. Pan Mundstock se totiž děsil toho, že bude předvolán k transportu do koncentračního tábora, což v této době nebylo nic neobvyklého. Vždy, když shledal, že má něco v dopisní schránce, již myslel na nejhorší. Báł se vycházet do ulic, aby něčím nevzbudil pozornost.

Důvodem k obavám mu jistě bylo také to, že drtivá většina jeho přátel již byla předvolána. Zbývali jen Šternovi – rodina, ke které měl velmi blízko. Chodil k nim na návštěvy, a snažil se jim pomoci, utěšit je. Dokonce jim lhal, říkal, že válka co nevidět skončí a všechno bude jako dřív. Ovšem sám tomu nevěřil.

Náhle však pan Mundstock našel novou chuť do života, přesvědčení, že by mohl skoncovat s životem pronásledovaného. Začal se systematicky připravovat na transport a pobyt v koncentračním táboře. Představoval si, jaké chyby dělají jiní židé, a vůbec si zkoušel představit nejrůznější situace a připravit se na ně. Zřídil si doma takový malý koncentrační tábor: Každý den posiloval s těžkým kufrem, trénoval styl nošení kufru, opatřil si falešný chrup, aby jej mohl po úderu pěstí vyplivnout a spal na prýčně.

Z této části knihy, je to přibližně její polovina, je i úryvek, který najdete ve vašich čítankách na straně 102.

Od této doby byl pan Mundstock daleko klidnější. Náhle se vytratil stín Mon a pan Mundstock se definitivně vymanil ze světa přízraků. Dokázal se zbavit strachu ze smrti, ovšem zanedlouho přišla další rána – Šternovi byli předvoláni k transportu, kromě nejmladšího člena rodiny, Šimona. Toho měl pan Mundstock velmi rád, a rozhodl se, že ho naučí všem těm praktickým opatřením, aby měl větší šanci na přežití. Pak nadešel den odjezdu. Předvolán byl Šimon a pan Mundstock. Kousek před shromaždištěm pana Mundstocka přejelo vojenské nákladní auto. V tu chvíli si uvědomil, že veškerá jeho opatření neměla význam, že se nemohl připravit na všechno. Autor tak poukazuje na to, že proti reálné moci je sebelepší systém marný a směšný.

Dílo je opravdu velmi působivé. Zobrazuje obrovskou lidskou tragédii, neukazuje konkrétní obrazy válečných hrůz a krveprolití, ale jeho tématem je psychicky zdecimovaný člověk, který se hroutí sám do sebe. Člověk, který je neustále omezován vyhláškami a zákazy, agresivitou prostředí a izolací od okolního světa.

Velmi zvláštní je také Fuksův vypravěčský styl. Jedná se o psychologickou prózu, která používá erformu. I přes to vnímá vše očima hlavního hrdiny. Líčení příběhu je promyšlené do každého detailu. V knize se stírají hranice mezi realitou a představou, často je zaměňována skutečnost a fikce. Příběh je poměrně groteskně, někdy až absurdně laděný.

Sám Ladislav Fuks se vyjádřil k rukopisu díla Pan Theodor Mundstock v tom smyslu, že toto dílo je možné číst různými způsoby, že záleží na čtenáři, jak si některé jeho části bude vysvětlovat. Povaha pana Mundstocka byla zastřená, a poskytla tedy prostor pro různou interpretaci.